

ХРЫСЦІЯНСКАЯ СІСТЭМА КАШТОЎНАСЦЕЙ ЯК КРЫНІЦА ФАРМІРАВАННЯ ЗМЕСТУ ВЫХАВАННЯ ПАТРЫЁТА І ГРАМАДЗЯНІНА ў БЕЛАРУСАЎ

М. М. Шчэрбін

УА МДПУ ім. І. П. Шамякіна

Важную ролю ў фарміраванні змястоўнага напаўнення грамадзянска-патрыятычнага выхавання нашых продкаў адыграла хрысціянская сістэма каштоўнасцей, якая прадвызначыла вялікую ўвагу да “духоўнага складальніка ўнутранага свету асобы”, што рэалізаваўся праз сістэму ўяўленняў аб сабе, сваім месцы і мэтах свайго існавання [10, с. 44].

Хрысціянства, атрымаўшы шырокае распаўсюджанне на беларускіх землях яшчэ ў перыяд Кіеўскай Русі, з’явілася “ідэалагічнай дактрынай, універсальнай па сваім змесце і сацыяльных функцыях” [6, с. 2]. Сэнсам жыцця індывіда выступала “духоўна-маральнае развіццё і самаўдасканаленне” [6, с. 2], што садзейнічала выхаванню стаўлення да маральнасці як асновы развіцця асобасных якасцей, арыентаванасці індывіда на сумленне і адказнасць, любоў і свабоду, дабро і справядлівасць [7].

Гэта абумовіла хрысціянскі падмурак развіцця грамадзянска-патрыятычных якасцей на ўсходнеславянскіх землях, накіраваных на рэалізацыю “справядлівасці і роўнасці ўсіх людзей перад Богам незалежна ад іх грамадскага або сацыяльнага становішча” [8, с. 33].

Папулярызатыя ідэалу “духоўна-маральнай дасканаласці” [2, с. 44] атаясамлівалася са служэннем сваёй Радзіме, што праявілася ў дзейнасці беларускіх асветнікаў (Ефрасінні Полацкай, Кірылы Тураўскага, Францыска Скарыны і інш.) [2, 184]. Такая інтэгрэтыўная хрысціянскіх ідэй паўплывала на адметнасці этнакультурнага развіцця беларускіх зямель, садзейнічала запатрабаванасці хрысціянскай сістэмы каштоўнасцей у змесце грамадзянска-патрыятычнага выхавання нашых продкаў.

Сярод асобасных якасцей служэнне сваёй зямной Айчыне прызнавалася адной з найважнейшых дабрачыннасцей і важнай маральнай рысай чалавека. Актыўная грамадская дзейнасць, вайсковая служба, абарона дзяржаўных інтарэсаў прызнаваліся царквой праяўленнямі адданасці грамадству, краіне, Богу. Гераізм і самаахвяраванне суседнічалі з міласэрнасцю, клонатам пра іншых і не ўтрымлівалі нянавісці ці пачуцця перавагі над іншымі людзьмі. Гэта спрыяла фарміраванню міралюбінасці, згоды, чулівасці, абумовіла прыярытэт дыялогу і супрацоўніцтва, што знайшло замацаванне ў змесце грамадзянска-патрыятычнага выхавання беларусаў.

У сувязі з гэтым шэраг маральных асобасных якасцей насілі яскравую грамадзянска-патрыятычную скіраванасць, разглядаліся важнымі набыткамі патрыёта і грамадзяніна. Адной з запатрабаваных грамадзянска-патрыятычных якасцей на беларускіх землях выступала супадпарадкаванне асабістых інтарэсаў грамадскім. Дадзеная якасць характарызавала імкненне да грамадскай згоды і згуртаванасці нашых продкаў праз інтэграцыю справядлівых асноў быцця і прававога пачатку дзяржаўных адносін. Вылучаная якасць знайшла адлюстраванне ў двух аспектах: на ўзроўні асобасна-свядомасным – праз апеляцыю да хрысціянскага сумлення і традыцый супольнай жыццядзейнасці, на ўзроўні грамадскім – у актуалізацыі развіцця прапісанага права.

Рэгуляванне ўзаемаадносін паміж асобай, соцыумам, дзяржавай забяспечвалі на беларускіх землях гістарычна прымальныя калектыўныя традыцыі жыццядзейнасці, уваасобленыя ў разнастайных калегіяльных формах, – вечавых сходах, судовых пасяджэннях, сельскагаспадарчых работах і г. д. Дзеянні кожнага з членаў супольнасці разглядаліся з пункту гледжання зацверджаных норм і правіл сумеснага пражывання, іх адпаведнасці калектыўным мэтам. Як справядліва лічыў С.Ф. Анісімаў, “маральная свядомасць хрысціян з’яўлялася сацыяльна і гістарычна абумоўленай адлюстраваннем

іх практычных паводзін у калектыве і грамадстве” [1, с. 58].

Разам з гэтым, А.П. Забіяка адзначаў, што “для культур, успрыняўшых хрысціянства, характэрным з’яўляецца асэнсаванне і ўвасабленне вышэйшых каштоўнасцей і ідэалаў пад уплывам уяўленняў пра Бога” [4, с. 167].

Яшчэ Уладзімір Манамах сцвярджаў у якасці “начала всякого добра” неабходнасць “страх Божий в сердце иметь”, што накіроўвае чалавека, утрымлівае яго ад дрэнных учынкаў [3, с. 12]. Выкананне свайго маральнага абавязку з’яўлялася абавязковай умовай жыцця хрысціяніна, садзейнічала прывучэнню чалавека да справядлівага быцця сярод іншых людзей, выступала гарантам устойлівых грамадскіх адносін.

Заснаванае на моцным духоўна-рэлігійным падмурку супадпарадкаванне асабістых інтарэсаў грамадскім мела важнае значэнне з пункту гледжання захавання міру ва ўмовах феадальнага грамадства. Пры адсутнасці шырока распаўсюджаных прапісаных нормаў апеляцыя да сумлення, маральнага абавязку асобы з’яўлялася дзейным сродкам выхавання індывіда, садзейнічала фарміраванню здольнасцей рэгулявання сваіх дзеянняў адносна іншых людзей, уменняў паставіць на першае месца не асабістыя інтарэсы, а ўсеагульнае дабро і згоду.

У той жа час фларылегіі, спасылаючыся на старажытных філосафаў, адзначалі, што добра жыўць у тым горадзе, “в котором живут по закону, а несправедливых карают” [9, с. 480]. Для старажытных крыніц характэрны зварот да закону як крыніцы грамадскай справядлівасці, а таму натуральным з’яўлялася імкненне да зацвярджэння прырытэту права праз выхаванне паважлівых адносін да яго. “Больных спасают врачи, обиженных – закон”, – пераконвалі філосафы аб вядучай ролі існавання права для краіны і народа [5, с. 252]. Па гэтай прычыне фарміраванне прыхільнасці да права сярод маладога пакалення з’яўлялася важнай перспектыўнай задачай, што знайшло адлюстраванне ў змесце выхавання патрыёта і грамадзяніна.

Адзначаныя абставіны абумовілі маральна-этычную аснову супадпарадкавання асабістых інтарэсаў грамадскім як грамадзянска-патрыятычнай якасці, што абаяралася і на маральны абавязак як сістэму вышэйшых каштоўнасцей, і на прававы пачатак. Прычым гістарычныя вытокі такой практыкі былі настолькі трывалымі і эфектыўнымі, што нават з развіццём прававой сістэмы на беларускіх землях сінтэз духоўна-маральных і прававых кампанентаў адрозніваў змест грамадзянска-патрыятычнага выхавання маладых пакаленняў у далейшым.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Анисимов, С.Ф. Настольная книга атеиста / С.Ф. Анисимов [и др.]; Под общ. ред. С.Д. Сказкина. – 9-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1987. – 431 с.
2. Арлоў, У.А. Асветніца з роду Усяслава: Ефрасіння Полацкая / У.А. Арлоў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1989. – 53 с.
3. Владимир Мономах. Поучение / Владимир Мономах // Изборник: повести Древней Руси / сост. и примеч. Л. Дмитриева, Н. Поньрко; вступ. ст. Д. Лихачева. – М., 1987. – С. 1–28.
4. Забияко, А.П. История древнерусской культуры: учебное пособие для средних художественных учебных заведений и профильных школ / А.П. Забияко. – М.: Интерпракс, 1995. – 304 с.
5. История общественной и философской мысли в Беларуси: эпоха Средневековья: хрестоматия: пособие / авт.-сост. В.В. Старостенко. – Могилев: УО “МГУ им. А.А. Кулешова”, 2009. – 396 с., ил.
6. Каваленя, А. А. Ідэі хрысціянскай маральнасці ў духоўнай спадчыне старажытнай Беларусі / А. А. Каваленя // Праблемы управления. – 2011. – № 1 (38). – С. 1–5.
7. Лыч, Л.М. Хрысціянства ў этнакультурным жыцці Беларусі (ад старажытнасці да 1917 г. / Л.М. Лыч; УА Фед. прафсаюзаў Беларусі “Міжнар. ін-т працоўных і сацыяльных адносін”. – Віцебск, ВДТУ, 2005. – 222 с.
8. Майхрович, А.С. Становление нравственного сознания: из истории духовной культуры Беларуси / А.С. Майхрович. – Минск, 1997. – 212 с.
9. Пчела // Памятники литературы Древней Руси: XIII век / вступит. статья Д.С. Лихачева; общ. ред. Л.А. Дмитриева и Д.С. Лихачева. – М.: Худож. лит., 1981. – С. 474–486.
10. Священник Протасов, С. Христианство и патриотизм. Священник С.Протасов // Православное слово. – 2014. – № 5 (май). – С. 43–44.